

Edicions Catalanes de París. Aproximació a la història d'una editorial atípica

JORDI AMAT

Filòleg i escriptor

Resum: L'article pretén explicar l'origen d'Edicions Catalanes de París, plataforma editorial ideada per Josep Benet a mitjan anys seixanta i que va publicar el seu primer llibre l'any 1969. A partir de la documentació personal conservada als arxius d'alguns dels seus protagonistes més destacats, es reconstrueix la història interna i el catàleg d'una empresa pensada per publicar a l'estranger llibres que la censura hauria prohibit a Espanya i per combatre alhora les fractures ideològiques que s'estaven produint en aquell moment dins del camp hegemònic del nacionalisme progressista. L'article posa de manifest també les tensions viscudes entre alguns dels polítics que al cap de molt poc temps desenvoluparien un paper essencial en la política catalana de la transició.

Paraules clau: Hegemonia, antifranquisme, frontpopulisme, burgesia, exili, plataformes d'oposició

Abstract: The article seeks to explain the origins of Edicions Catalanes de París, publishing platform designed by Josep Benet mid sixties and he published his first book in 1969. Based on personal documents preserved in the archives of some of its more prominent actors, this paper reconstructs the internal history and catalog of a company intended to publish abroad have banned books censorship to fight both Spain and ideological fractures that were occurring at that time in the hegemonic field of progressive nationalism. The article also show some of the tensions experienced between politicians who after a short time plays an important role in Catalan politics of transition.

Keywords: Hegemony, antifrancoism, frontpopulism, bourgeoisie, exile, opposition platforms

Per al senyor Albert Manent

Al final de l'any 1969 Albert Manent va redactar un breu informe sobre la situació de l'antifranquisme a Catalunya. El va adreçar a Manuel de Irujo, dirigent destacat del PNB a l'exili i encarregat des de feia molt de

Nota: Sempre i quan no indiqui la referència bibliogràfica de la qual extrec la cita, la documentació d'arxiu que uso per reconstruir la història de l'editorial és inèdita. Els documents pertanyen als següents fons: Fons Josep Benet (Arxiu Nacional de Catalunya), Fons Josep Maria Vilaseca Marcet (ANC) i Fons Romà Planas (Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià del Monestir de Poblet). Vull agrair les atencions que vaig rebre del personal dels arxius en els quals vaig fer recerca i així mateix les informacions que de viva veu m'han facilitat Joaquim Ferrer, Oriol Pi de Cabanyes, Agustí Pons i Florència Ventura.

temps de les relacions exteriors del partit basc. L'origen de la relació amb Irujo, que havia iniciat Marià Manent al principi del mes de juny de 1962 durant la mítica trobada d'opositors europeistes batejada per la premsa franquista com el Contubernio de Munich, era la recerca que Albert Manent estava començant sobre el culte catòlic clandestí durant la Guerra Civil espanyola. Li va escriure una primera carta el mes de novembre de 1967 i, tot i que amb baixa intensitat, van mantenir contacte postal durant un cert temps. Manent sempre va considerar Irujo una figura d'enorme vàlua i gran intel·ligència política. I va ser en el marc d'aquesta relació epistolar que va traçar una panoràmica sintètica de l'oposició a la dictadura a Catalunya. Amb quatre ratlles descrivia el batibull que es vivia a la universitat, fixava la posició que ocupaven els partits clàssics —el FNC, el PSUC, l'MSC i UDC— o subratllava el pes de Comissions... Un aspecte singular dins del conjunt era la caracterització dels independents:

Existe también una amplia gama de los llamados “independientes” o sin partido, aunque tengan una ideología determinada. Entre ellos hay figuras cuya actitud de «servicio» es muy apreciada. Así Jordi Pujol —que tiene un grupo de fieles y es muy activo, aunque, a veces, no lo aparente—, Josep Benet, gran consejero político e intelectual, hombre de consulta para gentes de ideología muy diversa. Ambos son católicos practicantes, igual que Josep Maria Vilaseca, que procede de la Izquierda Democrática Cristiana y es gran amigo de Ruiz-Giménez aunque no practica el sucursalismo (MANENT 2012, 185).

Que Manent alineés aquests personatges —Vilaseca, Benet i Pujol— al mateix paràgraf no deixa de ser significatiu: el compromís polític de tots tres s'havia apuntalat en entitats catòliques —l'Asociación Católica Nacional de Propagandistas, les runes de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, el CC—; tots tres feien seu (amb gradacions) un cert social-cristianisme i un cert catalanisme, i cap del tres militava a cap partit. Són trets de personalitat civil que també autoretraten Manent. I per acabar de quadrar el cercle, tots quatre serien peces essencials d'Edicions Catalanes de París (ECP), una editorial de llibres polítics catalans amb seu a París que per aquells dies començava a rutllar.

Origen del projecte

El mes d'octubre de 1965 Josep Benet va elaborar un ambiciós pla d'ofensiva cultural contra la dictadura (AMAT 2013a). Ja no eren temps de resistència. Era moment d'oposició. Rere la façana de projecte de creació d'un anodí Departament de Promoció (lligat, intueixo, al mecenatge parapolític d'un Jordi Pujol amb qui aleshores mantenia una alta sintonia), Benet concretava un seguit d'actuacions que madurava des de feia alguns anys. Aquest pla el va exposar els dies 8 i 9 de gener de 1966 en una reunió clandestina que es va celebrar a la finca de l'Ametlla del Vallès de Fèlix Millet i que va reunir intel·lectuals i burgesos catalanistes (BENET 1980). De l'Ametlla el projecte en va sortir refet: es van crear comissions de treball i es va esbossar l'estructura de l'organisme rector que, dirigit per Benet, hauria de dur a terme els acords subscrits (AMAT 2013b). Per tal de tirar-lo endavant, Benet, alliberat econòmicament per la caixa b de Banca Catalana i Òmnium Cultural, va deixar d'exercir l'advocacia professional —no les defenses de militants antifranquistes— amb la confiança que el banc dirigit per Pujol i l'entitat presidida per Millet pagarien també tota l'activitat que hauria de desenvolupar un organisme que li permetria «organitzar la cultura del país».

Un dels objectius de Benet era la internacionalització de la cultura catalana i, simultàniament, l'aprofitament dels contactes amb l'exterior per endegar iniciatives que la dictadura no autoritzaria dins del país. Una d'aquelles actuacions havia de ser la fundació d'una editorial que publicés llibres d'història i de política. Un Ruedo Ibérico (FORMENT 2000) del catalanisme, per entendre'ns, que rebria el nom d'Edicions Catalanes de París. Però no sembla que la creació d'una editorial a París fos una de les prioritats pactades a l'Ametlla. Durant els mesos successius, més que projectes concrets, Benet va intentar donar forma a aquell organisme rector. Al cap de gairebé un any, però, no s'havia avançat gens. Aquest retard permanent obeeix a múltiples causes. La mort de Fèlix Millet, per exemple, que era qui podia lubricar les relacions entre Benet i Pujol, va ser un factor que segur que va influir-hi. Més rellevants van ser accions no previstes i que van absorbir energies de Benet i dels seus alfils durant mesos. Penso en la campanya «Volem bisbes catalans» el comitè de la qual es reunia a Banca Catalana, i penso també en l'apressada organització d'uns es-

tudis universitaris paral·lels a la universitat —Estudi i Investigacions, SA (EISA)—, que haurien d'aixoplugar bona part del professorat sancionat arran de la Caputxinada i que tenien Pujol com a principal benefactor.

EISA va ser, des del punt de vista organitzatiu, un desastre i Pujol, a més, va creure que la ideologia dominant que s'hi transmetia no era la correcta. El mes de setembre de 1967 ja buscava la manera de liquidar l'empresa, que era una sagnia econòmica i no representava cap aposta política de futur clara. Aquest darrer judici ben segur que estava relacionat amb la tensa polèmica que va generar l'assaig *Catalanisme i revolució burgesa* del professor Jordi Solé Tura. El llibre havia estat motiu d'una tensíssima discussió entre Pujol, Benet, Castellet i Solé Tura, va ser tema de debat al comitè d'intel·lectuals del PSUC i va crear una tensió considerable al consell de redacció de *Serra d'Or*, revista des de la qual el mes de gener de 1968 Benet mateix impugnaria la lletra i l'esperit de l'obra de Solé Tura (BENET 2013, 113–123). Fou en aquest context que es va reactivar, al cap d'uns tres anys d'haver-la planificat, una de les accions traçades per Benet a l'Ametlla l'octubre de 1965: la creació d'una editorial catalana a l'estranger, concretament a París.

L'editorial havia de permetre publicar llibres que legalment no es podrien editar, però també combatre aquell fruit bord que havia crescut dins l'hegemonia del catalanisme progressista. Com escriuria temps després Pujol:

Vàrem fundar aquesta editorial amb tres objectius: publicar a l'estranger textos d'informació o doctrina política que a Catalunya no es podien publicar, o que s'haurien de publicar molt mutilats; presentar el nostre problema nacional a l'estranger; donar arguments a la nostra gent contra la literatura antinacional que a casa nostra es produeix (CASTANYER 2003, 168)

L'editorial, ideada per Benet, seria bicèfala: la direcció es duria des de Barcelona —el director seria Benet— i es finançaria també des de Barcelona —el principal mecenes seria Pujol. En teoria, el subdirector Albert Mament duria els comptes, però la producció editorial i la distribució s'organitzaria des de París. Calia, per tant, detectar possibles còmplices de l'empresa a França. Com ho eren els fundadors de Ruedo Ibérico, els elegits serien exiliats de segona generació: Romà Planas i Àngel Castanyer,

tots dos fills d'exiliats republicans. Qui va pensar amb ells va ser Albert Manent, que els havia conegut l'any 1964 quan, camí de Brusselles per entrevistar Josep Carner, es va estar uns dies a París (MANENT 1993, 49-50). Aleshores Planas i Castanyer dirigien el Casal Català i impulsaven la revista *Foc Nou*. Quan es va considerar que podien ser els còmplices de l'editorial, Benet ja tenia informació confidencial sobre ells. El mes de març de 1968 el poumista exiliat Jordi Arquer, que es cartejava amb Benet des del final dels cinquanta, l'havia advertit: «Actualment el Casal de Catalunya de París fa la política d'en Tarradellas a través del seu president i d'altres components de la junta directiva.» La menció de Tarradellas en aquest punt no és casual. El president exiliat, com veurem, seria un espectador privilegiat d'ECP.

Fou l'estiu de 1968 quan Pujol va fer la proposta a Planas i Castanyer, que van acceptar. Per aquells mateixos dies, potser el mateix dia, Pujol va presentar Planas i Castanyer a Jordi Porta a la seu del banc (1997, 66). Des de feia un any Porta, a banda d'ampliar els seus estudis de filosofia a París, hi coordinava un projecte que havia ideat Fèlix Martí i que finançava Banca Catalana: la concessió de beques a dos universitaris perquè es formessin en disciplines poc o gens desenvolupades a la universitat catalana, bàsicament sociologia i ciències polítiques. Porta, per tant, treballava per a Pujol i Pujol li va revelar que aquells dos nois serien els homes d'una editorial que impulsava a París i que Benet dirigiria des de Barcelona. Al principi de 1969, a casa de Pujol s'hi van reunir Benet, Castanyer, Manent, Planas, a més de l'amfitrió. S'havia de posar fil a l'agulla. L'empresa es va constituir a París segons els preceptes legals pertinents. Es va llogar un pis al número 18 del carrer Jobbé-Duval que tenia dret a comerç. El traspass el va pagar l'empresa i els lloguers mensuals els sufragava Castanyer, que s'hi va instal·lar (sense cobrar un franc a l'empresa pel despatx que teòricament ocupava). Al cap dels anys, a la premsa (RODRIGUEZ 1977), es va poder llegir aquesta descripció de la seu de l'editorial.

Ediciones Catalanés de París está instalada en un simple apartamento de tres piezas. En un austero edificio que más parece británico que francés. Muy cerca de la Place de la Convention en una empinada calle de Jobbé Duval y tras una puerta en la que no se lee ninguna inscripción. En el buzón, solamente tres iniciales, "ECP", orientan un poco al recién llegado.

Paul Kipfer, company d'estudis de Castanyer, va firmar la documentació com a gerent de la societat, una condició —la gerència en mans d'un ciutadà francès— imposada per la legislació francesa. I també sumaren a l'aventura un comptable francès, Lambert Palau.

La logística era, potser, la part més complicada. Després de la correcció de Bartomeu Bardagí, els originals facilitats per l'equip de Barcelona eren enviats a París on es maquetaven; les galerades retornaven a Barcelona perquè Bardagí les revisés i, feta aquesta feina, s'enviaven altra vegada a París per iniciar el procés d'impressió d'uns llibres que van ser dissenyats per Castanyer. Una vegada que s'havien aconseguit imprimir els llibres (se'n feia una tirada més aviat curta), els exemplars s'havien de vendre. A França en tenien a llibreries compromeses amb l'antifranquisme: sobretot la Maspero a París, però també a llibreries de Grenoble, Caen, Nancy, Perpinyà, Andorra o el Portús. Fer arribar, distribuir i vendre els llibres a Catalunya encara era molt més complicat perquè, per començar, els volums s'havien d'introduir clandestinament. La primera fórmula que es van empescar va ser la següent: impresos els llibres, es traslladaven a Perpinyà on un exiliat català els guardava al seu pis; des de París es trucava a Barcelona i, usant un mot clau, es feia saber que els llibres ja eren al sud de França; aleshores uns escoltes d'Olot rebien l'ordre, travessaven la frontera per un indret no controlat per la Guàrdia Civil, recollien els llibres i els entraven a Catalunya. Però no va ser l'única estratègia per passar els llibres a l'interior. Per aquells anys començava a prendre forma el grup nacionalista i militar conegut com a EPOCA, ideat dins del Front Nacional i dirigit per Jaume Martínez Vendrell. Benet va sol·licitar i pagar a Martínez Vendrell a fi que els seus escamots passessin llibres (FALGUERA 2014, 64). Els llibres a vegades els guardava Benet al pis franc que tenia al carrer de Sant Eusebi o els rebia l'editor Sígfrid Blume, el qual s'encarregava de distribuir-los. Se'n venien de sotamà a la llibreria Cinc d'Oros de la Diagonal de Barcelona, per exemple, i també es podien trobar a llibreries de Girona o Tarragona.

Primers llibres

Al final de 1969 ECP va imprimir el seu primer llibre: les 255 pàgines de l'antologia *Poesia Catalana de la guerra d'Espanya i de la resistèn-*

cia (1936–39) preparada per Stephen Cartwright. Aquell llibre va ser el primer de la col·lecció *Frontera Oberta*, dins de la qual s'acabarien publicant vint-i-un volums. M'explica Oriol Pi de Cabanyes que aquest Cartwright era el nom d'un personatge del western televisiu *Bonanza*. És a dir, Cartwright era un pseudònim rere el qual s'amagava el professor Joaquim Molas. L'antologia era el llibre amb el qual Benet havia somniat quan quatre anys enrere, l'octubre de 1965, havia ideat l'editorial: un llibre de poesia civil catalana. «Aquest llibre convindria que fos editat per fer conèixer a les noves generacions la producció de poesia catalana civil, o sigui patriòtica i social. Convé la publicació d'aquest llibre», escribia Benet, «per demostrar a les noves generacions catalanes que també en català existeix aquesta mena de poesia, i que no és per tant patrimoni exclusiu de la castellana, com sembla». El 17 de novembre de 1969 Planas, Kipfer i Castanyer signaven una invitació al *lunch* que es celebraria amb motiu de la publicació del llibre. El destinatari era el president exiliat Josep Tarradellas, que quatre dies després confirmava la seva assistència.

«Amb en Tarradellas», recorda Jordi Porta parlant de Romà Planas, «mantenia una relació com de pare i fill» (1997, 75). Planas estava absolutament compromès amb el president exiliat. Tant és així que el mes d'abril de 1970, per carta, li anunciava que «per a la tardor, a través d'ECP, projectem de llançar una campanya política a favor de la Generalitat de Catalunya». Tenia permanentment informat el president i el president no li escatimava confidències.

«Hem, per raons involuntàries, creu-me, aplaçat un xic —o més ben dit, retardat— la sortida del llibre —algunes setmanes—, però ara no trigarà gaire a sortir». Així ho transmetia Planas a Manent el 12 de juny de 1970 (en una carta, sigui dit entre parèntesis, queixosa pel fet que cap català de l'interior s'hagués desplaçat a Brusselles per assistir a l'enterrament de Josep Carner). La lentitud en l'arrencada és una característica de la primera etapa d'ECP. Si el 1969 només es va publicar l'antologia preparada per Molas, el 1970 només publicarien la reedició d'*Els moviments d'emancipació nacional* d'Andreu Nin. Aquest llibre, que contenia un assaig del militant del POUM Wilebaldo Solano, l'encapçalava un pròleg firmat per Oriol Puigvert, pseudònim de Benet; un Benet que, a la famosa ressenya de *Catalanisme i revolució burgesa*, havia denunciat que l'obra de Nin ni tan sols constava a la bibliografia de l'assaig de Solé Tura. En un díptic de

propaganda d'ECP, que probablement va escriure Benet mateix, s'hi justificava el perquè d'aquella recuperació:

Aquesta obra fou publicada per primera vegada l'any 1935, quan a Catalunya la puixança del moviment nacional català i del moviment obrer era més forta, i més complexa la problemàtica que presentava la relació entre els dos. L'any 1939, en ésser ocupada Catalunya, els feixistes en van destruir tots els exemplars que pogueren localitzar. La present reedició coincideix amb el nou redreç del moviment nacional català i del moviment obrer a Catalunya. Amb dós combaten avui contra el franquisme, com combateren junts ahir durant la guerra d'Espanya, contra llur enemic comú: el feixisme. La lectura i la discussió d'aquesta obra poden ésser, doncs, particularment útils en aquests moments.

És un text molt interessant, perquè, en un modest fulletó de propaganda, es descobreix, incrustada, en cenyidíssima síntesi, la matriu de la ideologia de Benet. Tot sempre va estar fonamentat en la comparació entre dues situacions: la Catalunya anterior a la Guerra Civil i la Catalunya d'aquell 1970. A la Catalunya anterior al conflicte de 1936, es diu, hi havia dues forces puixants que mantenien una relació problemàtica: catalanisme i obrerisme. L'obsessió patriòtica de Benet —el motor polític que bombeja *Maragall i la Setmana Tràgica*, la tesi central del nacionalisme progressista (el frontpopulisme d'esquerres, en expressió d'Ucelay)— era aconseguir fer solubles aquelles dues realitats. La recuperació del llibre de Nin, per tant, responia a l'objectiu central pel qual es va crear aquella editorial atípica: per raonar i documentar que aquells dos mons —catalanisme i obrerisme— estaven agermanats en el combat contra el franquisme i que l'aliança era la pedra de toc de la futura Catalunya autònoma. És la tesi implícita a l'eslògan «Tot un poble» que, com a mínim des de 1968, Benet ja usava en les seves intervencions públiques.

Els moviments d'emancipació nacional es devia acabar d'imprimir cap al final de setembre de 1970 perquè l'1 d'octubre Planas i Castanyer ja n'enviaven un exemplar a Tarradellas. També aleshores s'havia posat en marxa un premi organitzat per ECP, notícia que fins i tot va ser reproduïda a les pàgines de llibres catalans del diari *La Vanguardia Española*. Els originals s'havien d'enviar a París i a París es va decidir qui seria el gua-

nyador. «Aquells senyors de les ECP han donat un premi al senyor Escofet i han concedit un accèssit al sr. Lluís Montagut, de Castres», explicava Planas a Manent a mitjan mes d'octubre de 1970. Frederic Escofet, que vivia exiliat a Brusselles, havia estat comandant dels Mossos d'Esquadra i les seves memòries es publicarien en dos volums l'any 1973. A Barcelona la decisió no els semblava pas malament. «Tancada ja aquesta carta rebo la teva donant-me compte del resultat dels premis. Ho he ensenyat a en Benet. N'hi ha prou, essent el primer any. I és bona la idea de l'accèssit. Ens agradaria poder llegir els llibres i el de l'Escofet hauria d'editar-se tot seguit. Ep, cal que el Gaziell sigui al carrer, sens falta, abans de Nadal».

El llibre de Gaziell era l'explosiva *La història de La Vanguardia*, un inèdit que —com les *Meditacions en el desert* o *Quina mena de gent som*— Benet va tenir entre mans quan preparava el volum d'obra catalana completa del gran periodista i que no va incloure —la censura no ho hagués permès pas— a l'edició que Selecta va editar el 1970. *La història de La Vanguardia* apareixeria al llarg de 1971. El llibre no va tenir l'impacte que esperaven els implicats: «L'expectació fou excessiva, tothom n'esperà escàndols» (MANENT 1989, 185). Aquell any l'editorial va agafar més empena. Es publicarien *Les classes socials a Catalunya en el decurs de l'era industrial* de Josep Marimon i l'obra de teatre *Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret, advocat dels obrers catalans* escrita per Maria Aurèlia Capmany i Xavier Romeu (primer i únic volum de la col·lecció Indesinenter). Estrenada a la parròquia de Sant Medir de Barcelona el 7 de desembre de 1970 (totes les representacions es farien en teatres parroquials), Capmany va escriure l'obra a partir de la documentació que li va proporcionar Joaquim Ferrer —que n'acabava d'escriure la biografia— i la seva pretensió era visualitzar l'existència d'un catalanisme d'esquerres (tema que l'obsessionava, m'explica el seu biògraf, Agustí Pons, i que encaixava del tot amb la intencionalitat ideològica amb la qual Benet dirigia l'editorial).

I el 1971, també, es recuperava un altre llibre mític de combat antifranquista: *Le Vatican et la Catalogne. Le problème de la nomination des évêques dans l'Église d'aujourd'hui*, anònim, però que havia tingut Rafael Carreras de Nadal com a redactor principal més la ploma afilada de Manent (i la supervisió de Benet). La primera edició, impresa a Tolosa (no pas a Ginebra, com deia el peu d'impremta), s'havia editat al principi de 1968 i havia estat l'acció més ambiciosa que s'endegà en el marc de la campanya

«Volem bisbes catalans». Tres anys després, desenquadrant dos-cents exemplars de la primera edició del llibre, se'n va fer la segona ampliada, que es va acabar de maquetar a París. Era el primer volum de la col·lecció Els Llibres Blancs. Però pel que fa a la projecció de l'editorial, potser la notícia més valuosa era que l'obra més emblemàtica que publicaria ECP —l'*Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya pel règim del general Franco*, el primer volum de la trilogia *Catalunya sota el règim franquista* que s'hauria de publicar també a Els Llibres Blancs— ja estava prou avançada a mitjan 1971. Així es desprèn d'una carta de juny, del dia 11, de Manent a Planas: «hem parlat amb en Josep i creu, com jo, que, si bé cal que doneu una bona empenta al llibre gros, de cap manera no convé tenir-lo a la venda pel juliol, sinó a l'octubre». Però l'*Informe* encara hauria d'esperar un parell d'anys a veure la llum.

Crisi de creixement

Un dels actors que aviat s'havia sumat a l'empresa editorial era Josep Maria Vilaseca Marcet, advocat de l'Estat ja en excedència i que estava adquirint a l'ombra un notable prestigi en el camp de l'antifranquisme (com testimonia l'informe de Manent a Irujo que citava a l'arrencada d'aquest article). Trencada la seva militància amb el partit democratacristià espanyol Izquierda Democrática, el 1969 Vilaseca —juntament amb Teresa Roca, la seva esposa— havia posat en marxa una plataforma important de rearmament ideològic: la Fundació Jaume Bofill, dirigida, d'entrada, per Fèlix Martí —director, junt amb Jordi Porta, de la Residència Universitària dels Escolapis de Sant Antoni, un fòrum on Benet, en el marc dels cursos coneguts com a Estudis Contemporanis, havia donat classes d'història al llarg de la segona meitat dels seixanta. La Fundació seria l'entitat que aglutinaria el mecenatge del matrimoni Vilaseca-Roca. No em sorprèn que ben d'hora Benet o Manent —sempre a la percaça de burgesos que financessin el seu activisme opositor— truquessin a la seva porta. I Vilaseca no trigaria gens a recolzar també ECP: el 7 de juliol de 1970 Manent signava un rebut de 250.000 pessetes, comprovant de la donació feta per Vilaseca a l'editorial. L'any següent, el 1971 Vilaseca va tornar a salvar ECP d'una situació econòmica desesperada.

Aquest activisme antifranquista era vigilat, amb desconfiança, per Josep Tarradellas, que en tenia notícia puntual. Una nota, redactada el 26 de juny d'aquell 1971, ho testimonia. El president la va escriure poc després que Romà Planas hagués passat un parell de dies a Saint-Martin. Un dels seus neguits era ECP. «Els llibres que es publiquen es vénen ben poc i, per altra banda, tenen moltes despeses etc etc. És per això que els llibres fins ara publicats, si hi fem atenció, veurem que són contraris a allò que els catalans sempre hem estat fidels, és a dir, la llibertat del nostre país». És evident que Tarradellas comptava amb bona informació sobre l'editorial —sobre qui eren els seus principals capitalistes, per exemple—, però diria que hi projectava uns prejudicis arrelats. Dedueixo que Tarradellas podia sostenir que ECP era una editorial contrària a «la llibertat del nostre país» en la mesura que entenia que aquesta llibertat estava enganxada —com un musclo a la roca— a la institució que ell presidia. Si l'activitat del catalanisme no estava encaminada a reforçar el paper central de la Generalitat i, per tant, de Tarradellas, era una activitat contrària a Catalunya en la mesura que Catalunya, com a subjecte polític, equivalia exactament a la institució. Fins a quin punt, per tant, Tarradellas podia enrarir les relacions entre l'equip de París i el de Barcelona? No ho sé del cert, malgrat que em sembla molt probable: el fet és que les relacions entre tots els implicats entrarien en un procés molt fort d'enrariment. Un enrariment que cal inscriure en les tensions que es vivien dins del camp de l'oposició catalanista.

Potser per tot això 1972 no va ser un any gaire profitós per a l'editorial. Es van editar les memòries *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló* de Josep Carner Ribalta, un original que va arribar a ECP de mans d'Albert Manent, i els dos volums que integrarien la col·lecció Fets i Documents: el llibre humorístic *La franquíssima gràcia* de Vázquez de Sola (recull de les vinyetes publicades a la premsa francesa sobre el procés de Burgos) i la crònica *La vaga de la Harry Walker* signada per Joan Font, pseudònim rere el qual s'ocultava Joaquim Ferrer. Col·laborador del pujolisme i aviat també de la Fundació Jaume Bofill (gràcies a Fèlix Martí, que la dirigeia), Ferrer era un dels joves compromesos en la història social com a disciplina que havia de tenir un paper en la reconfiguració ideològica del nacionalisme. Aquest activisme no tenia només una dimensió, diguem-ne, intel·lectual. Durant aquells mesos va tenir amagada a casa

una treballadora de la fàbrica Harry Walker que era membre del comitè de vaga (després fou detinguda i fou condemnada a un mínim de dos anys de presó). Això va permetre a Ferrer accedir a tota la documentació generada en el marc d'aquella lluita laboral i, amb aquest material, va escriure una crònica de la vaga per reafirmar el principi que la protesta sindical havia de relligar-se a la reivindicació nacional. Veí d'Albert Manent, va ser a ell a qui probablement lliurà el manuscrit i no va tenir més notícia del llibre fins que li entregaren uns pocs exemplars impresos. Dins del catàleg aquell llibret hi encaixava a la perfecció com es raonava als mateixos paratextos: *La vaga de la Harry Walker* estava concebut com un allegat en defensa d'un nou moviment obrer que enllaçava amb la combativitat clàssica del sindicalisme català.

Però 1972 va ser, sobretot, el moment de la crisi de creixement del projecte, de tensions entre Benet (i Manent) amb els burgesos que teòricament s'havien compromès a finançar l'editorial. El mes de juny Benet va mantenir un seguit de trobades, diria que gairebé dramàtiques, de molta franquesa, amb Vilaseca Marcet en les quals va confessar la seva decepció respecte a Pujol. L'editorial anava acumulant problemes econòmics que, passat l'estiu de 1972, tornaven a ser urgents. Va ser en aquestes circumstàncies, al final del mes d'octubre, que Manent va visitar Vilaseca per demanar ajuda supletòria. La resposta va ser negativa i Vilaseca, al llarg de la conversa, va usar el nom de Jordi Pujol per justificar la seva posició. L'endemà Manent li escrivia una llarga nota, crítica amb Pujol, en la qual feia un balanç de com s'havia arribat fins aquí i un pla a curt termini. El mateix dia que Manent redactava aquesta nota, Benet també escrivia a Vilaseca una carta queixosa, molt dura. Benet va entendre que la manca de recolzament econòmic era una mostra de desconfiança cap a la seva persona i, a més, va posar per escrit el nom de qui segons ell havia alimentat la desconfiança: Jordi Pujol, que en algun moment s'havia plantejat publicar el seu assaig *Construir Catalunya* a ECP, idea rebutjada per Benet. Així, doncs, segons Benet, Pujol era qui hauria impossibilitat, altra vegada, que s'acomplís el programa exposat feia més de set anys a l'Ametlla.

Ara veig que aquella esperança també ha mort. La mateixa persona que el va sabotejar abans, l'ha sabotejat ara de bell nou, en aquest nou intent. Però, encara més: veig que també ha aconseguit aquesta persona de sabotejar nova-

ment l'empresa per a la qual l'A[ibert Manent], i jo et demanàvem avui un ajut decisiu, la mateixa empresa que tu vas salvar l'any passat, que aquella persona l'abandonà de cop i volta, condemnant-la voluntàriament a la mort. Aquesta és la última empresa cultural que encara té vida i creix entre totes les que el nostre comú amic havia col·laborat a fundar.

Hi havia mala maror entre els directius de l'editorial a Barcelona —Benet i Manent— i els seus mecenes —Pujol i Vilaseca— mentre a París s'esperaven quartos per pagar deutes i seguir produint llibres. Manent, en carta a Planas datada el dia de Sant Esteve de 1972, contemporitzava: Pujol volia pagar poc i la font principal dels darrers temps —Vilaseca— semblava estroncada. Calia buscar nous patrocinadors i per aconseguir-ho Manent considerava que era publicar l'*Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya pel règim del general Franco*.

Em contraria molt que el llibre gros no pugui estar el mes que ve. Comprenc que és el més complicat. Però és la base perquè nosaltres poguem anar a fer visites. Tot i que feu els esforços que cal, us demano un esforç, en aquest cas d'imaginació, per trobar algun truc que permeti avançar-lo. Altrament, sense adonar-nos-en, serem a l'abril que el tindrem ací i haurem perdut mig any més. Insisteixo que les notes poden anar perfectament darrera cada capítol [...] Penseu-hi malgrat el que digui en Tòfol [nom en clau de Josep Benet].

La tensió d'aquelles setmanes desembocaren en una nova etapa de l'editorial en la qual la implicació econòmica de Pujol i Vilaseca seria major.

Segona etapa

«Vaig anar a veure en Benet i li vaig dir que havíem decidit fer una aportació d'un milió i mig durant l'any 1973, tal com vàrem acordar a la darrera reunió nostra.» Ho explicava per carta Jordi Pujol a Josep Maria Vilaseca el 15 de gener. Aquella quantitat, si hem de fer cas dels números de Pujol, la pagarien gairebé a mitges l'un i l'altre, és a dir, Banca Catalana i la Fundació Jaume Bofill. El sanejament econòmic, però, no va permetre que el ritme de publicacions s'accelerés. Durant 1973 només es van publicar dues obres: els records de Frederic Escofet —els dos volums de l'original

premiat el 1970, un d'ells en castellà, que Benet mateix va traduir al català per publicar-lo en dos volums— i el fonamental *Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya pel règim del general Franco* signat per un inexistent Institut Català d'Estudis Polítics i Socials (era una pantalla rere la qual s'ocultava Benet) i que havia de ser la primera entrega d'una sèrie sobre *Catalunya sota el règim franquista*.

L'*Informe* —l'obra més influent de totes les publicades per ECP— sostenia la tesi que el primer franquisme havia intentat acabar amb Catalunya executant un maquinat genocidi cultural i identitari. Era una idea que Benet havia començat a madurar a mitjan anys seixanta, fruit de la seva lectura commoguda de l'encíclica *Pacem in Terris*, i que al llibre va aconseguir documentar fent un espectacular buidatge de premsa del bàndol insurrecte de la guerra i del primer franquisme. Benet es va desplaçar a Madrid i a Bilbao per fer recerca, i havia anat escrivint el llibre al pis desocupat d'un amic de Pujol, el qual, segons Manent, va finançar-ne la recerca i l'escriptura (2009, 189). «Hem rebut per fi la Bíblia blanca!», escrivia Albert Manent a Romà Planas. Els primers exemplars del llibre van arribar a Barcelona al final del mes de juny. «La Bíblia blanca tanca un període editorial, difícil però diria que consolidat. No dubtem que ara tothom s'ho mirarà d'una altra manera i fins els més despistats s'aniran adonant de la línia.» Els qui potser s'ho van mirar amb sorpresa van ser els ministres del govern franquista, ja que a cada un d'ells se'ls va fer arribar un exemplar, i també en va rebre un el príncep Joan Carles.

Un dels primers exemplars va anar a parar damunt la taula de Jordi Pujol a Banca Catalana, que de seguida va escriure a Benet a fi de felicitar-lo per la feina i reiterar-li que estava disposat a acollir-lo, facilitar-li un despatx, secretària i la logística necessària perquè fes una feina tan important com la que mostrava aquell llibre. La carta, però, va provocar una enorme indignació a Benet. Era la confirmació d'allò que sospitava: el seu pla de l'Ametlla i el conseqüent organisme que s'havia de crear per dur-lo a la pràctica no existiria mai. Pujol va fer tot el que era al seu abast per evitar la ruptura, que, malgrat el distanciament, no es deuria produir perquè ECP va seguir. De fet, com havia dit Manent a Planas, la publicació de l'*Informe* de Benet marcaria un punt d'inflexió en la història d'aquella editorial atípica.

Si el catàleg s'havia anat fent, sobretot, de reedicions o d'originals que havien arribat a mans de Benet o Manent, a partir d'aquell moment, diria que des de la segona meitat de 1973, van poder fer una passa endavant tota vegada que disposaven d'una certa seguretat econòmica. Per exemple, van poder comptar amb una persona que s'encarregués més o menys de la distribució dels llibres a l'interior: Jaume de Puig, que treballava a mitja jornada a la Fundació Jaume Bofill i que més endavant, com el seu germà Lluís Maria, treballaria a la seu parisenca de l'editorial. Per mitjà de la Fundació Bofill també es va encomanar a Oriol Pi de Cabanyes i Guillem Jordi Graells una recerca hemerogràfica dirigida per Benet: havien de buscar documents sobre l'anticatalanisme durant la dictadura de Primo de Rivera i textos que documentessin l'existència d'un marxisme català compromès socialment amb el dret a l'autodeterminació. El fruit d'aquesta segona recerca és la base dels dos volums *Marxisme català i qüestió nacional catalana*, una antologia publicada el 1974 i signada per Roger Arnau, un nou pseudònim de Benet. Tenim constància que l'octubre de 1973 Montserrat Roig s'havia posat a treballar en un llibre encarregat per Benet. Així ho explicava, per carta i des de Bristol, l'escriptora al seu amic Josep Maria Benet i Jornet: «M'he portat força feina: periodisme que m'ha quedat pendent, la novella i un projecte que em va oferir Josep Benet. No sé si te'n vaig parlar. És tracta d'un llibre sobre els ex-deportats catalans. Pot ser interessant.» (BENET I JORNET 2010, 148).

Però quan semblava que s'havien resolt les tensions a Barcelona i es podia iniciar una nova etapa, els problemes de relació van començar entre l'equip de Barcelona i l'equip de París. Hi havia un tema que generava controvèrsia: el paper que desenvolupava, ja a París, un dels germans De Puig. A París es mostraven preocupats pel fet que els diners de l'editorial provinguessin en bona mesura de la Fundació Jaume Bofill (un perjudici, tal vegada, forjat a Saint-Martin). A l'equip de París, de fet, els disgustava la posició subsidiària que ocupaven en relació amb el de Barcelona. De tot plegat Pujol en va tenir notícies directes durant una breu estada a la capital francesa; de retorn a Barcelona, es va organitzar una reunió per aclarir els malentesos. Es va pactar que Pujol redactaria una carta que fixés les posicions i proposés una reunió de tots plegats a Andorra. En aquesta carta Pujol va confirmar als companys de París que Benet era el director general, que ell s'ho mirava des de la distància i que, si l'editori-

al agafava el ritme esperar (editar uns 11 títols l'any), es podria contractar una persona a jornada completa: Romà Planas.

A la reunió projectada a Andorra hi van assistir Castanyer, Manent, Planas i Pujol. Benet no hi va anar. El tema de conversa va ser si es necessitava contractar una persona a jornada completa. A Andorra es va pensar que sí, que seria l'opció més encertada —la qual cosa permetia a més oferir una sortida professional a Romà Planas—, però un cop a Barcelona va quedar clar que els números no sortirien de cap manera. Més malentesos, doncs, que no hi va haver manera de resoldre. En aquell moment intueixo que Benet havia tallat els fils de comunicació amb Pujol, Vilaseca i París. I només Manent a Barcelona i Jaume de Puig a París es preocupaven de refer-los o de mantenir-los mínimament, però la conclusió de Pujol (en carta datada l'1 de juliol) era rotunda: «El tema gros és que no ens entenem. En Benet i en Romà no s'entenen, nosaltres aquí no ens entenem i ens hem perdut confiança». Tot i així Pujol i crec que també Vilaseca seguien fent les seves aportacions a l'editorial. Va ser així que el 1974 es va poder publicar un nou llibre: la versió completa de les monumentals *Meditacions en el desert* de Gaziell —un dels inèdits que Benet havia treballat mentre preparava el volum de l'obra completa, dins de la qual només va gosar reproduir-ne una petita part. I l'any següent, el 1975, es van editar els dos volums d'*El Mallorquinisme polític* d'Anselm Lluïll, pseudònim de l'historiador Gregori Mir, que havia concebut el seu estudi com a tesi doctoral. També el 1975 es van editar els sis volums del *Panorama del Nacionalisme Català*, un estudi i enorme antologia de materials preparada per Fèlix Cucurull. Aquell militant històric del Front Nacional de Catalunya tenia l'obra enllestida el 1969 i a punt de ser publicada, però l'estat d'excepció va provocar que l'editorial que l'havia d'imprimir fes fallida.

L'octubre de 1975 Jaume de Puig va fer una anàlisi de la situació de l'editorial a fi d'estudiar-ne la viabilitat. Va llistar-ne els deutes (els que s'havien contret amb la impremta eren molt considerables) i va fer un pla realista sobre les entrades regulars de llibres a l'interior. Amb aquesta informació crec que Manent elaboraria un estat de la situació d'ECP i plantejaria escenaris de futur, un dels quals seria la possibilitat de traslladar l'editorial a Barcelona. Potser el més interessant del document era la planificació editorial:

- *Catalunya sota el regim franquista, vol. II. Cinc sentències de mort.* (Companys, Carrasco, Rahola, Peiró i President del F.C. Barcelona el 1939). Hauria de ser el primer a editar el 1976 si les circumstàncies exteriors ho aconsellen. En J. B. hauria de tenir l'original a punt pel proper gener.
- *Els deportats catalans als camps de concentració nazi.* També llibre blanc, l'original del qual estarà a punt a finals d'aquest any.
- *Memòries de J. Manent* (Secretari de Peiró). Està llest l'original. No més cal anar a veure l'autor per a que doni l'aprovació a les modificacions que s'hi han fet.
- *Escrits de Prat de la Riba I i II* (Ja està a punt).
- *Escrits de l'exili de Josep Carner.*
- *Antologia poètica patriòtica.*
- *Catalunya sota el règim franquista, vol. III. L'economia catalana durant la postguerra.* Convindria saber quines possibilitats hi ha per a deixar enllestit un original.
- *Llibres sobre l'Assemblea de Catalunya.* Hi ha una proposta però encara no se sap res sobre algun original enllestit.

De tots aquests llibres, ECP en va editar només dos. El 1976 van aparèixer els dos volums de l'*Antologia de la poesia patriòtica* d'Emili Sagués —altra vegada un pseudònim, de nou de Joaquim Molas— i les memòries de Joan Manent. És probable que el llibre de Carner fos una de les antologies que Albert Manent va preparar sobre la seva obra. El segon volum de la sèrie *Catalunya sota el règim franquista* no es va publicar com a tal, però Benet sí que va poder materialitzar-lo: a partir de la dècada dels noranta va començar a editar els seus estudis sobre les sentències de mort i, tot i que els dos darrers es van publicar pòstumament (editats per Josep Poca), el 2009, amb el Carrasco i Formiguera, *afusellat* i el Peiró, es va completar el projecte antiquíssim de Benet. De fet Benet va deixar acabada la seva antologia de textos de Prat de la Riba —un estudi que ja va anunciar a la famosa ressenya de *Catalanisme i revolució burgesa*—, però aquesta obra ha quedat inèdita. No tinc cap notícia sobre el tercer volum de la sèrie *Catalunya sota el règim franquista*. I tampoc tinc cap notícia sobre el llibre de l'Assemblea de Catalunya. Benet, però, tenaç, va ser l'impulsor de la gran crònica sobre el mític organisme unitari que van preparar els pe-

riodistes Antoni Batista i Josep Playà (Benet en va ser el prologuista). Del final de la història d'*Els catalans als camps nazis* en tenim un testimoni fiable. Va ser Benet mateix qui va proposar a Josep Maria Castellet que l'edités a Edicions 62 (CASTELLET 2012, 192–193). L'obra clàssica de Montserrat Roig es va publicar el 1977.

Final

L'any 1977 es va publicar una notícia a la premsa anunciant que ECP es traslladava a Barcelona. Així ho havia declarat Gregori Mir, que es presentava com a gerent de l'editorial. Però les coses no van anar d'aquesta manera. La missió de l'editorial, de fet, havia acabat. I les tensions entre els implicats, a més, no s'havien acabat de llimar. La fidelitat dels parisencs a Tarradellas, que vivia els seus dies de glòria, era total i va ser aleshores quan va esclatar el conflicte entre Benet i Tarradellas, que no s'acabaria mai. A París es van deixar a deure diners. Manent tanca el relat: «El 1977 les Edicions es van acabar, i jo vaig negociar amb Blume la repatriació del fons, que es va anar venent a Catalunya» (2009, 191).

Bibliografia

- AMAT, Jordi. 2013a. «L'Ametlla 1966: el programa d'ofensiva cultural de Josep Benet». *Digithum* 15: 6–11. <http://digithum.uoc.edu/index.php/digithum/article/view/n15-amat>.
- . 2013b. «L'Ametlla, 1966. Disseny i decepció d'un organisme rector de la cultura catalana». *Cercles. Revista d'Història Cultural* 16: 171–190.
- BENET, Josep. 1980. «La cultura catalana: de la supervivència al redreçament». *Combat per una Catalunya autònoma. Textos d'ahir i d'avui*. Barcelona: Bruguera.
- . 2013. «Sobre una interpretació de Prat de la Riba». *La Catalunya de la Renaixença. Entre el vuit-cents i el nou-cents*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BENET I JORNET, Josep Maria. 2010. *Material d'enderroc*. Barcelona: Edicions 62.
- CASTELLET, Josep Maria. 2012. *Memòries confidencials d'un editor. Tres escriptors amics*. Barcelona: Edicions 62.
- CASTENYER, Àngel. 2003. *El valor dels vençuts. De Foios a Barcelona passant per París*. Lleida: Pagès Editors.
- FALGUERA, Oriol. 2014. *L'Exèrcit Popular Català (1969–1979)*. Barcelona: Rafael Dalmau editor.
- FORMENT, Albert. 2000. *José Martínez: la epopeya de Ruedo ibérico*. Barcelona: Anagrama.
- MANENT, Albert. 1989. *La literatura catalana a l'exili*. Barcelona: Curial.

- MANENT, Albert. 1993. *Solc de les hores. Retrats d'escriptors i de polítics*. Barcelona: Destino.
- . 2009. «Pujol i les Edicions Catalanes de París». Dins Jordi MANENT, ed. *L'home, l'amic, el president. Homenatge a Jordi Pujol*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- . 2012. «La oposición en Cataluña. Diciembre de 1969». *VIA 19* (set.): 182–186.
- MARTÍ, Fèlix. 2006. *Diplomàtic sense estat. Memòries*. Barcelona: Proa.
- PORTA, Jordi. 1997. *Anys de referència*. Barcelona: Proa.
- PUJOL, Jordi. 2007. *Memòries (1930–1980)*. Barcelona: Proa.
- RODRÍGUEZ, Toni. 1977. «Edicions Catalanes de París: de Gaziel a Albert Manent». *El Correo Catalán*, 20 oct.
- SOLÉ TURA, Jordi. 1967. *Catalanisme i revolució burgesa. La síntesi de Prat de la Riba*. Barcelona: Edicions 62.